

**Наставно-научном већу
Филозофског факултета
Универзитета у Београду**

Београд, 22. 12. 2023. године

На седници Одељења за историју уметности 7. 12. 2023. и на седници Наставно-научног већа Филозофског факултета у Београду 21. 12. 2023. изабрани смо у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације „Еволуционизам у француској уметности друге половине 19. и почетком 20. века“ Олге Жакић.

По увиду у дисертацију, дајемо следеће мишљење,

Реферат о завршеној докторској дисертацији

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Жакић (Драган) Олга је рођена 12. октобра 1992. године у Београду. Дипломирала је 2015. године на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета, Универзитета у Београду. Њен дипломски рад је објављен у Зборнику Народног музеја под називом „Дарвинизам и борба за опстанак *Antropoides* Франтишека Купке“. Завршила је мастер студије 2016. године на истом одељењу. Са својим мастер радом учествовала је на конкурс Задужбине Андрејевић у Београду, након чега је објављен као монографска студија, насловљена „Дарвинизам у француској уметности друге половине XIX века“ 2017. године. Докторске академске студије уписала је 2017. године на Семинару за студије уметности и визуелне културе новог века, на Одељењу за историју уметности.

Олга Жакић је запослена на Филозофском факултету Универзитета у Београду од 2018. године, у звању истраживач-приправник, а од 2020. је изабрана у звање истраживач-сарадник. Бави се националном и европском визуелном културом 19. и првих деценија 20. века. У њеном истраживачком раду, посебан нагласак је на проучавању симболистичког правца у уметности и концепту еволуционизма. Објављује научне радове у националним и иностраним публикацијама, учествује на научним скуповима и држи јавна предавања. Међу објављеним научним и стручним радовима који се баве концептом еволуционизма и симболистичким правцем у уметности су: „Beauty and the beasts: darwinism and sexual selection in visual culture in the case of Franz von Stuck’s *Fighting for a woman*“, *DAKAM Conference Proceedings*, Istanbul, 2016, 149-157; „Еволутивни монизам у Аустрији и Клиптова Медицина“, *Зборник радова конференције Културно наслеђе и друштво: (не)равнотежа теорије и праксе у контексту одрживог развоја, екологије и здравља*, Завод за заштиту споменика културе града Београда, Београд, 2018, 85-96; „Редоново сновиђење: Глава гнома из колекције Народног музеја у Београду“,

Зборник Народног музеја, Бр. XXIII, Св. 2, Београд, 2018, 99-115; „Мотив Сфинге у уметничком стваралаштву Ивана Мештровића“, *Саопштења*, Бр. LI, Београд, 2019, 139-154; „Идеја живота и смрти у сликарству Густава Климта: од универзитетских панела до представе *Смрт и живот*“, у: *Плурализам идентитета: сликарство на тлу Средње Европе током последњих деценија 19. и почетком 20. века* (ур. Игор Борозан), Филозофски факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020, 163-184; „Симболистичка скулптура у српској уметности“, у: *Европски формат српског симболизма* (ур. Игор Борозан), Галерија Матице српске, Нови Сад, 2020, 180-206; „Надисторијски мотиви у ратном сликарству Милоша Голубовића и слике душе у временима кризе“, у: *Креативност у временима криза: уметност средњег века и модерног доба на централном Балкану* (ур. Миодраг Марковић), Филозофски факултет, Београд, 2021, 211-229; „Симболистичка *Визија* Милоша Голубовића“, *Зборник Матице српске за ликовне уметности*, Матица српска, Нови Сад, 2022, 293-308; „*Poreklo sveta Gistava Kurbea*“, *Zbornik seminara za studije moderne umetnosti*, Filozofski fakultet, Beograd, 2022, 59-75.

Дисертација „**Еволуционизам у француској уметности друге половине 19. и почетком 20. века**“ обима је 346 стандардне компјутерске стране, од којих је 219 страна текста, 29 страна литературе, 10 страна које чине списак илустрација и 77 страна са илустрацијама.

2. Предмет и циљ дисертације:

Предмет истраживања докторске дисертације Олге Жакић је концепт еволуционизма у француској уметности друге половине 19. и почетком 20. века. У европској уметности тог времена са центрима у Енглеској, Француској, Немачкој и Аустрији, приметно је прожимање идеја различитих теорија еволуције. Пријем варијација теорије еволуције на простору Европе, као што су теорија Жан-Батисте Ламарка, Чарлса Дарвина, Херберта Спенсера, Ернста Хекела и других природњака, иницирао је разнородне уметничке одговоре попут концепта трансценденталног еволуционизма, представе недостајуће карике у ланцу еволуције, репрезентације живота у праисторији, или Хекелове монистичке визије.

Концепт еволуционизма у визуелној култури Француске до сада није истраживан и изучаван као засебна целина, већ је анализиран у оквиру утицаја Дарвинове теорије еволуције на визуелну културу Западне Европе – дарвинизма у уметности. На основу вишегодишњег изучавања утицаја различитих теорија еволуције у уметности, истраживања документарних, писаних и научних извора у установама културе, библиотекама, архивима и музејима у Француској, Олга Жакић сагледава уметничка дела која су се бавила концептом еволуционизма, као јединствену целину. У њој истиче неколико основних тема које су занимале уметнике, потом их групише и разврстава према мотивима, у оквиру којих уметничка дела описује, анализира, те уочава основне идеје и међусобне сличности које она прожимају. Поставља их у историјске, политичке, друштвене, филозофске оквире и културну

климу у којој су настајала. Овај рад истражује слике и скулптуре, пружа им научни оквир и методично их заокружује у јединствени опус.

У овом раду истражени су радови више од четрдесет уметника који су у дугачком временском периоду од пола века, у мањој или већој мери интерпретирали идеје теорија еволуције у њиховој уметности. Показано је да постоји велики број аутора који нису познати на широј европској уметничкој сцени, али су у одређеним моментима били значајни за француску уметност и активно учествовали на изложбама званичних државних Салона и конкурса. На основу тематске и стилске анализе уметничких радова, показана је поларизација заснована на подржавању различитих теорија еволуције. Оригинална у овом приступу је анализа радова са две различите еволуционистичке позиције. Један део уметника пратио је нео-ламаркистичку, прогресивну теорију еволуције изнедрену на темељима Ламаркових студија, док је остатак уметника кроз своја дела исказивао идеје модерне, Дарвинове теорије еволуције. Индивидуална религијска и филозофска уверења, али и политичке тежње Треће француске републике, пројекат реванша, као и декадентна, песимистичка културна клима која се јавила након Француско-пруског рата, били су шири идејни контекст у ком су настајала уметничка дела еволуционизма.

Циљ истраживања био је представити, тумачити и систематизовати дела из области високе уметности и визуелне културе у Француској, у периоду друге половине 19. и почетком 20. века. Истражени су многобројни уметнички радови који се могу сврстати у оквире еволуционистичког феномена, оних уметника који су те идеје разматрали у мањој или већој мери, током дугог временског раздобља. Представљени су уметници који су се на одређене начине дотицали ове теме кроз своје стваралаштво. На тај начин је створена целина заснована на представљању концепта еволуционизма у уметности, што дозвољава дубље, интердисциплинарно тумачење. Тежња овог истраживања била је постављање уметничких дела која су изражавала нео-ламаркистичке или дарвинистичке идеје у јединствени културолошки и историјски контекст. То је омогућило њихово разврставање и груписање и повезало их на ужем, културно-уметничком нивоу. У раду су се показали начини на које су уметници који су деловали на простору Француске, сагледавали, подржавали или негодовали против одређених принципа теорија еволуције. Истражено је и на какав су пријем њихова уметничка дела наилазила код оновремене ликовне критике, као и њихов значај за француску уметност те епохе. Показало се како су теорије еволуције, након што су продрле у кругове природних наука, ушле у све поре француског друштва, неумитно утичући на обликовање аутентичне визуелне културе и уметности. Објашњен је значај уметничког концепта еволуционизма и неопходност његовог истраживања и обједињавања као оригиналног феномена у историји уметности.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

У раду је потврђена хипотеза да је **уметнички концепт еволуционизма јединствен феномен у историји уметности**. Као такав, **треба се анализирати и истраживати као самостална уметничка целина**, а не искључиво са аспекта одређеног правца у уметности.

Друга научна претпоставка од које се пошло у овом истраживању била је да у **француској уметности еволуционизма две научне идеје утичу на њен настанак – теорија еволуције Жан-Батисте Ламарка, а са друге стране теорија еволуције Чарлса Дарвина**. Истраживањем великог броја уметничких дела која спадају у еволуционистички концепт, доказано је да се ти радови могу систематизовати према идејној интерпретацији Ламаркове или Дарвинове теорије.

Поред природњачких теорија, **на визуелно уобличавање представа у еволуционистичком концепту утичу и политичко-историјске околности, и њихове последице по француско друштво** (одређене политиком Другог француског царства, приликама условљеним Француско-пруским ратом, политичким тежњама Треће републике), **песимистичка филозофија** уписана у декадентну интелектуалну климу на крају века, **и француска књижевност**.

Доказана је хипотеза да су **уметници који су заговарали Ламаркову теорију еволуције и нео-ламаркизам, приказивали мотиве живота људи у праисторији**, репрезентујући прогресивну, према људима благонаклону еволуцију природног света.

На основу истраживања уметничких дела која су репрезентовала исте мотиве и на тај начин обједињена, потврђена је претпоставка да **репрезентација праисторијске прошлости подразумева следеће мотиве – мотив првог уметника и рађања интелекта, мотив лова на праисторијске животиње, мотив праисторијског занатлије и мотив дома и породице**.

У дисертацији је доказано да религиозни, старозаветни **и мотиви из грчке и римске митологије служе као изговор, односно алат за уметничко представљање еволутивне историје француске нације**.

Велики део уметника је подржавао Дарвинову теорију еволуције. У истраживању је потврђена хипотеза да су **уметници блискији дарвинистичким идејама, у свом стваралаштву обрађивали мотив борбе за опстанак, мотив полног одабирања и мотив биолошких хибрида** као оличења грешака природе.

Истраживање, анализа и тематска класификација уметничких дела, доказали су да **концепт еволуционизма у француској уметности треба да се истражује одвојено у односу на сличне феномене у европској уметности 19. века – трансцендентални еволуционизам, потрага за недостајућом кариком и Хекелов монизам**.

4. Кратак опис садржаја дисертације:

У првом делу рада, **Уводна разматрања**, објашњени су предмет, методи и приступи научног истраживања. Написан је приказ стручне литературе, у којој је почевши од седамдесетих година 20. века, помињан еволуционизам у уметности. Истакнуто је да се у досадашњој литератури није обрађивао овај концепт у целисти, већ је анализиран у делима мањег обима и то из позиције историје науке или искључиво у контексту француског симболизма. Постављени су циљ истраживања и хипотезе од којих се полази.

Друго поглавље, **Основне структуре француског еволуционизма и његова рецепција у науци и култури**, истражује појаву идеја о променама у природи од 18. века, изнедрења Ламаркове и Дарвинове теорије у 19. веку и пријем тих теорија у научној јавности, а потом књижевности и визуелној култури. Састоји се од осам потпоглавља – *Натуралистичке идеје у француском просветитељству*, *Француски трансформизам Жан-Батисте Ламарка*, *Одговор научне јавности на Ламарков трансформизам и потоње теорије*, *Дарвинова теорија еволуције*, *Пријем дарвинизма у Француској и његов утицај*, *Француски нео-ламаркизам*, *Однос француске књижевности и теорије еволуције* и *Појава и прихватање еволуционизма у визуелној култури Француске*.

Трећи део рада, назван **Проблем стилског одређивања еволуционистичке уметности**, истражује проблем немогућности јединственог обједињавања уметничких дела еволуционизма, према уметничком стилу или правцу. Анализира се претпостављена поларизација између репрезентација теорије еволуције из нео-ламаркистичке и дарвинистичке визуре. У потпоглављима *Еволуционизам и академизам друге половине 19. века*, *Еволуционизам и реализам у уметности Густава Курбеа*, *Еволуционизам у модернистичком сликарству*, *Еволуционизам у симболистичком правцу у уметности*, истражују се разнородни начини репрезентације еволуције у стваралаштву припадника различитих уметничких праваца. Два последња дела овог поглавља, *Праисторијски класицизам и угледање на антику као последица реваншизма и нео-ламаркизма* и *Атавизам и прикази еволутивног тела у контексту дарвинизма*, објашњавају поларизацију у односу на две доминантне теорије еволуције у оквирима историјско-политичких прилика.

У четвртом поглављу, **Еволутивна историја људи и њихово праисторијско порекло**, истражују се уметничке представе инспирисане открићима младих научних дисциплина које су се бавиле праисторијом и потрагом за пореклом човека. Садржи четири потпоглавља – *Мотив првог уметника и рађања интелекта*, *Мотив праисторијског лова на животиње*, *Мотив праисторијског занатлије* и *Мотив дома и породице*.

Пети део дисертације, **Антички и религиозни мотиви у концепту еволуционизма**, подељен је у два потпоглавља – *Старозаветни наратив у еволуционистичким оквирима* и *Еволуционистичка реинтерпретација античких тема и мотива*. У поглављу се истражују покушаји француских уметника у другој

половини 19. и почетком 20. века да кроз нову, еволутивну призму, репрезентују мотиве из класичне митологије и старозаветне историје. Показује се да су уметници преузимали познате мотиве у историји уметности и потом их преводили у преантичка и препотопа, праисторијска времена, додајући им нова значења у времену популаризације теорија еволуције.

Шесто поглавље, **Дарвинистичке поуке у уметности француског еволуционизма**, истражује утицај Дарвинових принципа функционисања еволуције природе на уметничке представе. Прво потпоглавље, *Борба за опстанак*, бави се репрезентацијом истоименог Дарвиновог принципа, кроз мотиве борбе човека и звери, борбе са силама природе и борбе између људи. У другом потпоглављу, *Полно одабирање*, обрађују се уметнички прикази отмица и борби за жену и репрезентације деструктивне моћи жене. Потпоглавље *Грешке природе и мрачна страна еволуције: биолошки хибриди*, објашњава представе које репрезентују грешке природе, као примере обрнуте еволуције и дегенерације.

У последњем делу дисертације, **Закључна разматрања**, додатно је разјашњен историјско-политички оквир претходно истражених уметничких дела. Потом је пружен свеобухватан поглед на обрађене целине у раду, при чему је назначена важност концепта еволуционизма у уметности на подручју Француске током друге половине 19. и почетком 20. века. Указано је на то да је овај уметнички феномен имао шири утицај на популарну културу у каснијем периоду 20. и 21. века. На крају је изражена тежња да рад буде подстицај за будућа истраживања домаће уметности и односа националне и француске културе.

Након тога следе **Извори и литература, Списак илустрација**, илустрације и **Биографија аутора**.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Докторска дисертација „Еволуционизам у француској уметности друге половине 19. и почетком 20. века“ заокружен је рад који у националној и европској историографији нема претходника у погледу задатог циља и остварених резултата. Представља пионирски рад у научној средини и доприноси попуњавању празнина у знањима у овој области. Обједињује велики број уметничких дела, до сада непознатих научној и широј јавности. Уметнички радови који су претходно проучавани у стручној литератури, сада су истражени у новом светлу, чиме је указано на њихову вишезначност. Дисертација пружа значајан научни допринос расветљавању слојева унутар композитног уметничког феномена у француској култури, у периоду друге половине 19. и почетком 20. века. Изузетан значај овог истраживања је посвећеност комплексној и увек актуелној теми која обједињује знања из историје науке и историје уметности. Овом дисертацијом нису исцрпљени истраживачки ресурси, већ се отварају многобројне могућности за даља истраживања и изучавања богатог уметничког наслеђа у европској, француској и домаћој култури.

6. Закључак:

Дисертација Олге Жакић „Еволуционизам у француској уметности друге половине 19. и почетком 20. века“ урађена је у сагласју са одобреном пријавом дисертације. Ауторка је аналитички и систематично представила резултат свог теренског рада у Француској и истраживања разнородне научне литературе из области историје науке и уметности. Олга Жакић је уобличила оригинално и самосвојно научно дело засновано на познавању визуелног материјала и референтних писаних извора, архивске грађе и литературе о реченој теми. Коначно, колегиница Жакић је приложеном дисертацијом савесно и критички интонирано интерпретирала и систематизовала велики корпус визуелних дела изведених у функцији репрезентације теорије еволуције, па стога комисија закључује да су се стекли сви неопходни услови за њену јавну одбрану.

Приложена научна дисертација

У Београду, 22. 12. 2023.

Потписи чланова комисије:

Др Саша Брајовић, редовни професор
Филозофски факултет у Београду
(председница испитне комисије)

Др Лидија Мереник, редовни професор
Филозофски факултет у Београду

Др Весна Елез, редовни професор
Филолошки факултет у Београду